

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 ความหมายของวัจนกรรม

เราอาจสังเกตเห็นได้ว่าบางครั้งรูปประโยคนั้นไม่ได้สื่อความหมายตรงตัว เช่น ในประโยค "ตอนนี้เกือบบ่ายโมงแล้วนะ" ผู้พูดพูดประโยคนี้อาจไม่ได้ต้องการบอกผู้ฟังเกี่ยวกับเวลาแต่เพียงอย่างเดียว ผู้พูดอาจมีเจตนาแนะนำให้ผู้ฟังไปทานข้าวเพราะเลยเวลาอาหารที่ยังมานานแล้ว หรือในประโยคที่ว่า "พรุ่งนี้จะมีชาวต่างชาติมาดูงานที่โรงเรียนของเรา" ผู้พูดประโยคนี้นอกจากบอกผู้ฟังว่าจะมีชาวต่างชาติมาโรงเรียนเท่านั้น แต่เจตนาของผู้พูดอาจต้องการให้ผู้ฟังเตรียมการต้อนรับหรือนำเสนอสิ่งที่ดีๆ ให้ชาวต่างชาติประทับใจ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของภาษาไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือบรรยายหรืออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นเท่านั้น ภาษายังอาจแสดงการกระทำอันสะท้อนเจตนาของผู้พูดอีกด้วย เช่น เมื่อผู้พูดกล่าวประโยคสองประโยคข้างต้นก็สื่อการกระทำคือการสั่งให้ผู้ฟังทำตาม หรือต้องการแนะนำเพราะผู้พูดเห็นว่าเป็นประโยชน์กับตัวผู้ฟังก็เป็นได้ ความเชื่อที่ว่าขณะที่เราใช้ภาษาเราก็แสดงการกระทำด้วยนั้น นำไปสู่แนวความคิดเรื่องวัจนกรรม

ในชีวิตประจำวันของเราล้วนแต่ได้ใช้และพบกับวัจนกรรม (speech act) หลากหลายชนิด วัจนกรรมเป็นหน่วยสื่อสารพื้นฐานทางการสื่อสาร เป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่มีกฎเกณฑ์ ซึ่งสะท้อนเจตนาของผู้พูด การบอก การขอโทษ การยืนยัน การท้าทาย การถาม ฯลฯ เหล่านี้เป็นวัจนกรรมทั้งสิ้น วัจนกรรมไม่ใช่เพียงการพูดที่สื่อเพียงสัญลักษณ์ของคำหรือประโยคเท่านั้น แต่วัจนกรรมยังเป็นการกระทำอันมีเจตนา (intention) เป็นตัวกำหนดอีกด้วย หรือกล่าวง่ายๆ ว่าเป็นคำพูด (speech) ที่สื่อหรือก่อให้เกิดการกระทำ (act) (Searle, 1969)

2.2 วัจนกรรมตามแนวคว เมาคิดของนักภาษาศาสตร์

แต่เดิมนักปรัชญาที่ศึกษาเรื่องภาษาในเชิงความหมายได้อธิบายภาษาในเชิงตรรก โดยกล่าวว่าความหมายที่ปรากฏในถ้อยความ (utterance) นั้นมีคุณสมบัติในการแสดงค่าความจริงแท้ ความเชื่อเช่นนี้ฝังลึกอยู่นาน จนกระทั่งออสตินได้เสนอว่าถ้อยความนั้นไม่ได้มีคุณสมบัติในการแสดงหรือสามารถตัดสินค่าความจริงแท้แต่เพียงอย่างเดียว ยังมีถ้อยความบางประเภทที่สื่อการกระทำ ความคิดนี้ได้รับการกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีวัจนกรรม (Lyons, 1977)

2.2.1 จอห์น ออสติน

ความคิดในเรื่องวัจนกรรมของออสติน (Austin, 1968) เป็นการบรรยายของเขาซึ่งลูกศิษย์ได้รวบรวมขึ้นเป็นหนังสือชื่อ "How to Do Things with Words" หนังสือเล่มนี้ถือเป็นงานชิ้นแรกที่ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นทฤษฎีวัจนกรรม และแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านความคิดของออสติน

เริ่มแรกนั้นออสติน เสนอว่าถ้อยความ (utterance) นั้นไม่ได้แสดงหรือสามารถตัดสินค่าความจริงแท้เพียงอย่างเดียว ยังมีถ้อยความบางประเภทที่ไม่ได้แสดงหรือตัดสินค่าความจริงแท้ แต่ถ้อยความเหล่านั้นกลับสื่อการกระทำ ออสตินจึงแบ่งถ้อยความออกเป็นสองประเภทด้วยกัน คือ

1. ถ้อยความบรรยายสภาพ (constative utterance) เป็นถ้อยความที่อธิบายเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งมีคุณสมบัติคือสามารถแสดงและตัดสินค่าความจริงแท้ได้ เช่น ในประโยค
  - 1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย
  - 2) วันนี้อากาศข้างนอกเย็นจัง

ถ้าหากจุฬาลงกรณ์เป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดจริง เราก็สามารถตัดสินได้ว่าประโยค 1) มีค่าความจริงเป็นจริง หากเป็นมหาวิทยาลัยอื่น เราตัดสินว่าประโยคนี้เป็นเท็จ ประโยค 2) ก็เช่นเดียวกันเราสามารถที่จะตัดสินว่าประโยคนี้เป็นจริงหรือเท็จ โดยการออกไปข้างนอกบ้านเพื่อพิสูจน์ว่าอากาศข้างนอกเย็นจริงหรือไม่ เป็นต้น

2. ด้อยความแสดงการกระทำ (performative utterance) เป็นด้อยความที่แสดงการกระทำ คุณสมบัติของด้อยความประเภทนี้ไม่ได้แสดงหรือตัดสินค่าความจริงเท็จ แต่หน้าที่ที่แท้จริงคือสื่อการกระทำ แสดงให้เห็นว่ามีการกระทำเกิดขึ้น มิใช่เป็นการบรรยายสภาพโดยกล่าวคำหรือประโยคออกมาเท่านั้น เช่น

- 3) เรายังคุณเข้าทำงานคะ
- 4) ผมขอจับคุณในข้อหาฆ่าคนตาย

ประโยคสองประโยคนี้ไม่ได้เป็นการบรรยายสภาพและไม่สามารถตัดสินค่าความจริงเท็จได้ แต่เป็นด้อยความแสดงการกระทำ นั่นคือการรับเข้าทำงาน และการจับกุมตามลำดับ คอยังไงก็ตามด้อยความแสดงการกระทำ (performative utterance) ใดๆ จะไม่สามารถสื่อสารได้ตามเจตนาของผู้พูดหากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขสัมฤทธิผล (felicity condition) กล่าวคือ ประโยค 3) จะไม่สัมฤทธิผลหากผู้พูดไม่มีอำนาจในการรับคนเข้าทำงาน หรือผู้พูดไปพูดกับต้นไม้ และประโยค 4) จะไม่สัมฤทธิผลคือไม่ทำให้เกิดการกระทำหากผู้พูดไม่ใช่ตำรวจ หรือเป็นการเล่นตำรวจจับผู้ร้ายของเด็ก ป. 2 เป็นต้น

ดังนั้นความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนในด้อยความทั้งสองประเภทก็คือ ด้อยความบรรยายสภาพ (constative utterance) คือการบอกกล่าวเหตุการณ์ ในขณะที่ด้อยความแสดงการกระทำ (performative utterance) ผู้พูดเป็นผู้แสดงการกระทำ(action)

นอกจากนี้ออสตินได้จำแนกด้อยความแสดงการกระทำ(performative utterance) ออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ๆ คือ

1. ด้อยกระทำไม่เด่นชัด (primary performative) รูปภาษาที่สื่อวัจนกรรมในด้อยกระทำไม่เด่นชัด ไม่มีกริยาแสดงด้อยกระทำ (performative verb) ที่ชัดเจน ดังตัวอย่าง

- 5) "แถวบ้านฉันเปลี่ยนมากๆเลย"

ผู้พูดประโยคนี้อาจไม่ได้ต้องการบอกสภาพบ้านของตัวเองว่าเปลี่ยนขนาดไหน แต่ต้องการให้ผู้ฟังไปส่งตนที่บ้าน ดังนั้นประโยคนี้อีกสื่อวัจนกรรมการขอร้อง จะเห็นได้ว่าในประโยคนี้อาจไม่มีกริยาที่แสดงวัจนกรรมการขอร้องอย่างเด่นชัด

2. ด้อยกระทำเด่นชัด (explicit performative) ด้อยความที่เป็นด้อยความชนิด
ด้อยกระทำเด่นชัดจะมีหน้าที่บ่งชี้ว่าด้อยความนั้นๆเป็นวัจนกรรมชนิดใดปรากฏอยู่ใน
ประโยค ดังตัวอย่าง

6) “ช่วยไปส่งฉันที่บ้านหน่อย”

ประโยคนี้สื่อความหมายเหมือนกับประโยค “แถวบ้านฉันเปลี่ยวมากเลย” แต่
มีด้อยกระทำเด่นชัดในคำว่า “ช่วย” ซึ่งแสดงวัจนกรรมการขอร้อง

ความแตกต่างของด้อยกระทำทั้งสองชนิดนี้ นอกจากอยู่ที่หน้าที่ที่สื่อวัจนกรรมแบบ
เด่นชัดและไม่เด่นชัดแล้ว ด้อยกระทำเด่นชัดนั้นยังแสดงเจตนาของผู้พูดให้เห็นมากกว่า
ด้อยกระทำไม่เด่นชัด ดังเช่นจากตัวอย่างในประโยค 5) และ 6) หากผู้ฟังไม่ได้ไปส่งผู้พูดตามที่เขา
ขอร้อง ผู้ฟังประโยค 5) อาจกล่าวได้ว่า ผู้พูดไม่ได้ขอร้องให้ตนไปส่ง ผู้พูดแค่เล่าให้ฟังเฉยๆว่า
แถวบ้านผู้พูดเปลี่ยว ในขณะที่ประโยค 6) ผู้ฟังไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า ผู้พูดขอร้องให้ตนไป
ส่งที่บ้าน (จากกริยาแสดงด้อยกระทำในคำว่า “ช่วย”) สำหรับออสตินแล้วเขาเห็นว่าด้อยกระทำ
ไม่จำเป็นต้องมีกริยาแสดงด้อยกระทำก็สามารถก่อให้เกิดการกระทำได้

หลังจากที่ออสตินได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความแตกต่างของด้อยความบรรยาย
สภาพและด้อยความแสดงการกระทำแล้ว ออสตินพบว่าถึงแม้ว่าเราพยายามที่จะแยกความต่าง
ระหว่างการพูด (saying something) และการกระทำ (doing something) ออกจากกัน แต่ท้าย
ที่สุดเราไม่สามารถแยกสองสิ่งนี้ออกจากกันได้เลย เพราะการบรรยายสภาพ ก็คือรูปแบบหนึ่ง
ของการกระทำนั่นเอง ด้อยความบรรยายสภาพคือส่วนหนึ่งของด้อยความแสดงการกระทำ และ
ด้อยความบรรยายสภาพก็สามารถมีทั้งด้อยกระทำไม่เด่นชัด และด้อยกระทำเด่นชัดได้เช่นเดียว
กัน ดังตัวอย่าง

8) ฟุตบอลโลกปี 1998 จัดขึ้นที่ประเทศฝรั่งเศส

9) ฉันบอกว่าฟุตบอลโลกปี 1998 จัดขึ้นที่ประเทศฝรั่งเศส

จะเห็นได้ว่าทั้งสองประโยคนี้เป็นด้อยความบรรยายสภาพ แต่ก็สามารถแสดงด้อยกระทำ
ไม่เด่นชัด (ประโยค 8) และด้อยกระทำเด่นชัด (ประโยค 9) ในคำว่า “บอก” เหมือนกับด้อยความ
แสดงการกระทำเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ออสตินได้เสนอองค์ประกอบที่สำคัญในการพูด กล่าวว่าจะต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. การกล่าวถ้อย (locutionary act) หมายถึง การแสดงรูปและรูปร่างที่สื่อความหมาย เช่น "วันนี้คุณแต่งตัวสวยจัง"
2. การสื่อเจตนา (illocutionary act) หมายถึง เป็นการกล่าวถ้อยที่สื่อการกระทำอันเป็นเจตนาของผู้พูด เช่น ประโยค "วันนี้คุณแต่งตัวสวยจัง" แสดงการเจตนาคือการชมของผู้พูด
3. ผลของเจตนา (perlocutionary act) หมายถึง ผลที่ตามมาจากถ้อยความที่สื่อสาร เป็นเป้าหมายของการกล่าวถ้อยนั้นๆ เช่นผู้พูดชมเพราะต้องการให้ผู้ฟังพึงพอใจ ตามเพราะต้องการให้ผู้ฟังตอบ แนะนำเพราะหวังให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม เป็นต้น

การสื่อวัจนกรรมแต่ละชนิดจะสัมฤทธิ์ผล (felicity) จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เหมาะสมด้วย เช่น ในประโยค

"พินันกันใหม่ละ ว่าวันนี้รถไม่ติด"

"ตั้งชื่อลูกของแม่ว่า ดาวพระศุกรีสุดแสนอ้าไฟ"

คำ "พินัน" และ "ตั้งชื่อ" ที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้น เป็นสิ่งที่ออสตินเรียกว่า "กริยาแสดงถ้อยกระทำ" (performative verb) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นกริยาที่สื่อการกระทำ คือการพินันและการตั้งชื่อตามลำดับ ถ้อยความนี้จะสัมฤทธิ์ผลหรือเป็นไปตามเจตนาของผู้พูดจะต้องอยู่ในบริบทที่เหมาะสม การพินันจะต้องมีคนรับคำทำพินัน และการตั้งชื่อ ผู้ที่ตั้งชื่อต้องอยู่ในสถานภาพที่สามารถทำเช่นนั้นได้ คือมีลูกให้ตั้งชื่อจริงๆหรือมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกับเด็ก เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขที่จะทำให้วัจนกรรมใดวัจนกรรมหนึ่งสัมฤทธิ์ผลนั้นก็แตกต่างกันไปตามประเภทของวัจนกรรม

จากความคิดของออสติน ทำให้เราได้ความรู้ว่าการพูดไม่ใช่เป็นเพียงการสื่อความหมายอย่างเดียวเท่านั้น แต่การพูดยังสามารถสื่อการกระทำได้อีกด้วย และความคิดของเขาทำให้นักภาษาศาสตร์คนอื่นสนใจศึกษาในเรื่องวัจนกรรม นักภาษาศาสตร์ที่สืบทอดแนวคิดในเรื่องนี้อย่างเด่นชัดก็คือ จอห์น อาร์ เซอร์ล

2.2.2 จอห์น อาร์ เซอร์ล

เซอร์ล (Searle, 1969) ได้สานต่อความคิดของออสตินในเรื่องวัจนกรรม และเสนอกรอบความคิดที่เป็นระบบโดยที่เซอร์ลกล่าวว่าวัจนกรรมเป็นหน่วยพื้นฐานทางการสื่อสาร คำกล่าวเช่นนี้ทำให้ไม่สามารถที่จะแยกวัจนกรรมออกจากการศึกษาภาษาได้เลย และนำไปสู่การให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัจนกรรมว่าเป็นแก่นของการศึกษาภาษา

เซอร์ลศึกษาวัจนกรรมเพราะเชื่อว่าการพูดภาษา (speaking language) ก็คือการกระทำ การพูดภาษามีใช่เป็นเพียงการกล่าวคำหรือประโยคเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่บอกเจตนาที่เด่นชัดของผู้พูด การพูดภาษาจึงเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่มีเงื่อนไขในการเกิดที่แตกต่างกันไปตามชนิดของวัจนกรรม เช่น วัจนกรรมคำสั่ง ในประโยค เจ้านายสั่งลูกน้องให้เขียนรายงานการประชุม การสั่งคือการกระทำที่ผู้พูด (เจ้านาย) มีเจตนาจะให้ผู้ฟัง (ลูกน้อง) ทำตามหรือวัจนกรรมการแนะนำ ในประโยค สมกมลแนะนำให้ทราลดความอ้วน การแนะนำคือการกระทำที่ผู้พูด (สมกมล) เชื่อว่าคำพูดของเขาเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง (ทราญ)

เซอร์ลกล่าวว่าในการสื่อสารด้วยคามหนึ่งๆ จะต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

1. การกล่าวด้วย (utterance act) หมายถึง การแสดงคำหรือด้วยคามที่ใช้ในการสื่อสาร
2. การแสดงเนื้อความ (propositional act) หมายถึง การแสดงความหมายของคำหรือด้วยคามที่ใช้ในการสื่อสาร
3. การสื่อเจตนา (illocutionary act) หมายถึง การกระทำของผู้พูดที่มีเจตนาเป็นตัวสื่อ เช่น ผู้พูดถามเพราะต้องการคำตอบจากผู้ฟัง

จะเห็นได้ว่าการกล่าวด้วย (utterance act) และการแสดงเนื้อความ (propositional act) ก็คือสิ่งที่ออสตินใช้ว่า locutionary act แต่เซอร์ลนั้นไม่ได้ให้ความสนใจกับผลของเจตนา (perlocutionary act) เพราะเขาเห็นว่าเจตนาของผู้พูดในการสื่อวัจนกรรมใดวัจนกรรมหนึ่งนั้นอาจไม่ตรงกับการตีความของผู้ฟัง การตีความเจตนาของผู้พูดโดยผู้ฟังนั้นมีปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะป็นทัศนคติ พื้นฐานของผู้ฟัง ฯลฯ ซึ่งผลของเจตนาที่ตัดสินในแง่มุมมองของผู้ฟัง

สิ่งที่เซอร์ลได้พัฒนาแนวความคิดเรื่องวัจนกรรมต่อจากออสติน คือ เซอร์ลได้เสนอเงื่อนไข (condition) ที่จะทำให้วัจนกรรมสัมฤทธิ์ผลแตกต่างกันไปตามชนิดของวัจนกรรม 9 วัจนกรรมด้วยกันคือ การขอร้อง การบอก การถาม การขอบคุณ การแนะนำ การเตือน การแนะนำ การทักทาย และการแสดงความยินดี เนื่องจากเซอร์ลเห็นว่าเงื่อนไขในการเกิดวัจนกรรมของออสตินนั้นไม่ครอบคลุมพอ และสิ่งที่เซอร์ลเน้นย้ำแตกต่างจากออสตินคือ เซอร์ลเห็นว่าเจตนาในการกล่าวด้วย หรือการสื่อเจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการสื่อวัจนกรรม ผู้ฟังจะสามารถทราบหรือตีความได้ว่าเป็นวัจนกรรมใดนั้น ขึ้นอยู่ที่การสื่อเจตนาเป็นสำคัญ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าวัจนกรรมแต่ละชนิด เช่น การสั่ง, การแนะนำ, การขอร้อง, การขอโทษ ฯลฯ มีเงื่อนไขในการเกิดที่แตกต่างกัน และเงื่อนไขเหล่านี้เองจะเป็นตัวจำแนกความต่างของวัจนกรรมแต่ละชนิด เช่น วัจนกรรมการขอบคุณ เงื่อนไขในการเกิดคือ ผู้พูดต้องมีความรู้สึกซาบซึ้งและสำนึกบุญคุณของผู้ฟัง และผู้พูดได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตัวเรา เป็นต้น เงื่อนไขในการเกิดวัจนกรรมแต่ละชนิดนั้นมีกฎในการเกิดร่วมกัน (Searle, 1969) ดังนี้คือ

1. กฎบอกความนำเสนอ (propositional content rule) เป็นกฎบอกเนื้อหาของความนำเสนอ ซึ่งประกอบไปด้วยนามและภาคแสดง ซึ่งกริยาจะต้องแสดงเวลาในขณะที่พูดด้วย เช่นในวัจนกรรมการสัญญา ความนำเสนอที่ผู้พูดกล่าวต่อผู้ฟังต้องเป็นสัญญาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่มีใครสัญญาสิ่งที่เป็นอดีต เช่น ในประโยค ฉันสัญญาจะไม่มาสายอีก คำว่า "จะ" แสดงเวลาในอนาคตนั้นหมายความว่าสิ่งที่สัญญาจะต้องเกิดขึ้นในอนาคต
2. กฎความพร้อม (preparatory rule) เป็นกฎพื้นฐานซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่าวัจนกรรมที่เกิดขึ้นเป็นวัจนกรรมชนิดใด และวัจนกรรมนั้นๆต้องมีบริบทที่เหมาะสมเท่านั้นจึงจะสัมฤทธิ์ผล เช่น ในประโยค "ถ้าคุณไม่เข้าประชุม ผมจะตัดเงินเดือนคุณ" เราสามารถตีความประโยคนี้เป็นวัจนกรรมการข่มขู่ เนื่องจากการข่มขู่ ผู้พูดจะต้องมีสถานะเหนือกว่าผู้ฟัง และมีอำนาจที่จะทำสิ่งหนึ่งๆได้ซึ่งในที่นี้คือ มีอำนาจที่จะตัดเงินเดือนได้จริง เป็นต้น

3. กฎความจริงใจ (sincerity rule) กฎนี้กล่าวว่า ผู้พูดต้องมีความจริงใจหรือเจตนาอันเด่นชัดในการกล่าวถ้อย หากผู้พูดขาดความจริงใจแล้ว วจนกรรมนั้นๆก็ไม่สัมฤทธิ์ผล (infelicity) เช่นในวจนกรรมการบอก (assert) ผู้พูดบอกเพราะเชื่อว่าความนำเสนอ (proposition) เป็นจริง หากผู้พูดไม่เชื่อว่าความนำเสนอนั้นเป็นจริง แต่นำไปบอกกับผู้ฟัง ก็ถือว่าวจนกรรมนั้นไม่สัมฤทธิ์ผล เช่น ผู้พูดบอกผู้ฟังว่า "วันนี้กลุ่มเรานัดเจอกันที่สามย่าน" หากในความเป็นจริงไม่ได้มีการนัดหมายใดๆแล้ว วจนกรรมการบอกนี้ก็ไม่สัมฤทธิ์ผล
4. กฎนอกเป้าหมาย (essential rule) กฎนี้จะเป็นตัวบอกสาระหรือเป้าหมายสำคัญของวจนกรรมนั้นๆ เป็นความตั้งใจของผู้พูดที่จะกระทำวจนกรรมนั้นๆ เช่น วจนกรรมการขอร้อง ก็คือความพยายามของผู้พูดที่จะให้ผู้ฟังทำในสิ่งที่ตนขอ เป็นต้น กฎนี้จึงเป็นตัวกำหนดเป้าหมายของผู้พูดในการกล่าวววจนกรรมแต่ละชนิด

2.3 การศึกษาคำถามตามแนววจนกรรม

ตามแนวความคิดเรื่องวจนกรรมของเซอร์ลันท์กล่าวว่า การพูดภาษา (speaking a language) ก็คือการแสดงวจนกรรม และวจนกรรมก็มีเงื่อนไข (condition) ที่เป็นเครื่องกำหนดและจำแนกการเกิดในแต่ละชนิดของวจนกรรม ซึ่งมีทั้งเงื่อนไขที่ใช้ร่วมกัน และเงื่อนไขแยกย่อย และสิ่งที่สำคัญที่สุดในการแสดงวจนกรรมก็คือ เจตนา (intention) หากผู้พูดสื่อสารออกไปโดยไร้เจตนา ถ้อยความนั้นๆก็ไม่ถือว่าเป็นการสื่อสารที่มีความหมายในทางภาษาศาสตร์

ผู้พูดสามารถสื่อความหมายที่ต้องการได้เสมอโดยใช้ภาษา (what can be meant can be said) กล่าวคือ เมื่อผู้พูดต้องการสื่อความหมายใดความหมายหนึ่ง เราจะสามารถหารูป (form) เพื่อสื่อความหมาย (meaning) นั้นๆ แม้ว่าภาษาของเขาเองจะไม่มีรูปที่ตรงตัวกับความหมายที่เขาต้องการสื่อ เช่น เมื่อชาวต่างชาติไม่เข้าใจความหมายของคำว่า "มีน้ำใจ" คนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษอาจไม่สามารถหารูปที่ตรงกับคำว่า "มีน้ำใจ" ได้ตรงตัว แต่ก็สามารถหารูปที่ใกล้เคียงได้ เพราะเขาารู้ตัวความหมายของคำว่า "มีน้ำใจ" ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า kind, generous หรือ considerate เป็นต้น

แนวความคิดเรื่องวัจนกรรมนั้นพิจารณาที่ตัวความหมาย หรือเจื่อนใจที่มีเจตนาอันเด่นชัดของผู้พูดเป็นสำคัญ และถือว่าเจื่อนใจเหล่านี้เป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดในการสื่อสาร และเป็นเจื่อนใจที่ทุกภาษามีร่วมกัน ไม่เจาะจงว่ามีในภาษาใดภาษาหนึ่ง ส่วนที่ว่าภาษาหนึ่งๆจะแสดงออกมาในรูปใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับตัวภาษานั้นๆเอง

ตัวอย่างเช่น วัจนกรรมการแสดงความยินดี เจื่อนใจในการเกิดวัจนกรรมการแสดงความยินดี คือ มีเหตุการณ์หนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับผู้ฟังแล้วผู้พูดรู้สึกชื่นชมยินดีกับเหตุการณ์นั้น และต้องการแสดงความยินดีกับผู้ฟัง ในภาษาไทยนั้นรูปที่แสดงวัจนกรรมการแสดงความยินดีก็คือ คำว่า "ยินดี" ส่วนในภาษาอังกฤษก็คือคำว่า "congratulations" เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเจื่อนใจในการเกิดวัจนกรรมการแสดงความยินดีของภาษาไทย และภาษาอังกฤษเหมือนกัน แตกต่างกันที่รูปเท่านั้น ไม่เพียงแต่เจื่อนใจในการเกิดวัจนกรรมการแสดงความยินดีเท่านั้นที่ภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีร่วมกัน ทุกภาษาล้วนมีเจื่อนใจในการเกิดวัจนกรรมต่างๆร่วมกัน ภาษาของคนหูหนวกก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ภาษาของคนหูหนวกน่าจะมีกฎในการเกิดวัจนกรรมเหมือนกับภาษาของคนหูปกติ แต่รูปแบบของการสื่อสารแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น ผู้พูดจะ "ขอโทษ" ต่อเมื่อมีเจื่อนใจที่ว่า ผู้พูดรู้ว่าพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งของตนไม่เป็นที่พึงปรารถนาต่อผู้ฟัง เจื่อนใจนี้เป็นเจื่อนใจที่ทุกภาษามีร่วมกัน แต่รูปของการสื่อสารของภาษาหนึ่งอาจแตกต่างจากรูปของอีกภาษาหนึ่งก็ได้

ภาพที่ ๗ แสดงการขอโทษในภาษาพูด

ตำแหน่งมือ อยู่ที่หน้าอก
รูปมือ แบบนบธรรมดา
การเคลื่อนไหว มือซ้ายหยุดนิ่ง มือขวาหมุนเป็นวงกลมบนมือซ้าย
ภาพที่ 12 แสดงการขอโทษในภาษามือไทย

จะเห็นได้ว่าภาษาพูดไทยกับรูปท่ามือไทย สื่อความหมายคำว่า "ขอโทษ" เหมือนกันแต่แสดงออกมาในรูปที่ต่างกัน

การศึกษาคำถามตามแนววจนกรรมนั้นก็คือการพิจารณาที่เงื่อนไขในการเกิดซึ่งควบคู่ไปกับเจตนาเป็นสำคัญ การพิจารณารูปเพียงอย่างเดียวไม่สามารถให้ความกระจ่างชัดเกี่ยวกับการใช้คำถามต่างชนิดได้ และการอธิบายจากรูปไปสู่ความหมายก็เป็นการอธิบายโดยเจาะจงภาษาใดภาษาหนึ่ง ในขณะที่การพิจารณาที่เริ่มจากตัวความหมายหรือเงื่อนไขนั้นมักไม่ได้เจาะจงที่ภาษาใด ๆ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงใช้การเริ่มต้นจากตัวความหมายหรือเงื่อนไขการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธในภาษาปกติ และใช้เงื่อนไขดังกล่าวซึ่งถือว่าเป็นสามัญสำหรับภาษาทุกภาษาในการเก็บข้อมูลภาษาคนหูหนวกในเรื่องคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ

2.4 ความหมายของคำถามตามแนววจนกรรม

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าการศึกษาวจนกรรมนั้น พิจารณาที่ความหมายหรือเงื่อนไขอันมีเจตนาอันเด่นชัดของผู้พูดเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความหมายของคำถามตามแนววจนกรรม สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นอันดับแรกก็คือเงื่อนไข (condition) ที่เป็นตัวกำหนด จำแนก และบ่งชี้

ในวจนกรรมการถาม ผู้พูดถามคำถามเนื่องจากไม่มีข้อมูล หรือต้องการแน่ใจในข้อมูลที่ตนมีอยู่ ผู้พูดถามผู้ฟังเพื่อยืนยันความเชื่อของตน สรุปลก็คือผู้พูดถามเนื่องจากต้องการได้รับคำตอบ หากผู้พูดมีเจตนาในการกล่าวถ้อย (illocutionary force) เป็นอย่างอื่น เราก็ไม่ถือว่าเป็นคำถามตามแนววจนกรรม แม้ว่าคำถามนั้นๆจะมีคำหรือประโยคที่แสดงว่าเป็นประโยคคำถามก็ตาม เช่น ในประโยค

1)"คุณคิดหรือว่าฉันจะสนใจ"

2)"เมื่อไรเราจะเลิกชุมนุมประท้วงกันสักทีนะ"

สองประโยคข้างต้น ไม่ใช่วัจนกรรมการถาม แม้ว่าจะมีคำว่า "หรือ" และ "เมื่อไร" แสดงว่าเป็นประโยคคำถามก็ตาม เนื่องจากผู้พูดสองประโยคนี้ไม่ได้ต้องการคำตอบจากผู้ฟัง แต่ต้องการแสดงอาการเบื่อหน่าย หรือประชดประชัน ดังนั้นเราจะสามารถตัดสินว่าประโยคหรือถ้อยความใดเป็นคำถามหรือไม่นั้น เจตนาในการกล่าวถ้อยของผู้พูดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเจตนาในการกล่าวถ้อยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยตัดสินว่าถ้อยความที่สื่อสารนั้นเป็นวัจนกรรมใด

2.5 เงื่อนไขของคำถามตามแนววัจนกรรม

เงื่อนไขที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเกิดคำถามทุกแบบ รวมทั้งคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธตามแนววัจนกรรมของเซอร์ล และเป็นเงื่อนไขที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ

2.5.1 ผู้พูดต้องการทราบคำตอบ

เงื่อนไขในข้อนี้กล่าวว่า ผู้พูดถามเพราะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบเลย เช่น ในประโยค "ใครมาที่บ้านเมื่อเช้านี้" หรือผู้พูดอาจมีข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบอยู่บ้าง แต่ไม่มั่นใจนัก เช่น ในประโยค "นวลปรางมาที่บ้านเมื่อเช้านี้ใช่ไหม" ดังนั้นเงื่อนไขหลักในการถามคือ ผู้พูดถามเพราะไม่ทราบคำตอบ และต้องการคำตอบ ซึ่งเงื่อนไขนี้ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจำแนกวัจนกรรมการถามออกจากวัจนกรรมชนิดอื่นๆ หากผู้พูดมีได้มีเจตนาหรือประสงค์ที่จะได้รับคำตอบจากผู้ฟัง วัจนกรรมนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นวัจนกรรมการถาม ดังจะพบได้บ่อยๆ ในการทักทายที่ผู้พูดใช้รูปประโยคคำถามในการทักทาย เช่น "ไปไหนมา" . "เป็นอย่างไรบ้าง" หรือ "ลมอะไรหอบมาถึงที่นี่ได้" จากประโยคที่ยกมานี้ไม่ได้ถือว่าเป็นวัจนกรรมการถามเนื่องจากผู้พูดไม่ได้ต้องการคำตอบจากผู้ฟัง

2.5.2 ผู้พูดไม่แน่ใจว่าหากตนไม่ถาม จะได้รับข้อมูลที่ตนต้องการจากผู้ฟัง

เงื่อนไขในข้อนี้กล่าวว่า ในการถามผู้พูดได้แสดงถึงความสงสัยที่ตนมี และต้องการทราบข้อมูลจากผู้ฟังเพื่อคลายความสงสัยของตน หากผู้พูดมีข้อสงสัยแล้วไม่ถาม ก็มีความเป็นไปได้สูงที่ผู้พูดจะไม่ได้ข้อมูลเพื่อคลายสงสัย และหากไม่ถาม ผู้ฟังก็ไม่มีทางทราบว่าสิ่งที่ผู้พูดสงสัยหรือต้องการรู้คืออะไร

2.5.3 ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังรู้คำตอบ

เมื่อผู้พูดถามคำถาม แสดงว่าผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังรู้คำตอบ และสามารถให้คำตอบแก่ตนได้ เช่น ในประโยค "บ้านเธอเพิ่งทาสีใหม่หรือ" ผู้พูดถามคำถามนี้เนื่องจากเชื่อว่าผู้ฟังต้องรู้คำตอบและสามารถให้คำตอบได้ เพราะเป็นบ้านของผู้ฟังเอง หากผู้พูดไม่มีความเชื่อว่าผู้ฟังรู้คำตอบ เขาก็คงไม่ถาม

2.5.4 ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังยินดีที่จะตอบหรือให้ข้อมูลแก่ตน

เมื่อผู้พูดถามคำถาม ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังรู้คำตอบ และปรารถนาที่จะให้คำตอบ เช่น ในประโยค "ขอโทษนะคะ ที่ตรงนี้มีคนนั่งไหมคะ" ผู้พูดถามประโยคนี้เพราะเชื่อว่าผู้ฟังรู้คำตอบและให้คำตอบแก่ตนได้

2.5.5 ผู้พูดและผู้ฟังมีข้อสมมติพื้นฐาน (presupposition) ตรงกัน

ข้อสมมติพื้นฐานคือ ความเข้าใจหรือความรู้เกี่ยวกับความนำเสนอที่ผู้พูดและผู้ฟังมีร่วมกัน ในการถามคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ ผู้พูดกับผู้ฟังจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับความนำเสนอตรงกัน เช่น เมื่อผู้พูดถามว่า "สุชาดาเป็นคนโคราชใช่ไหม" ผู้พูดและผู้ฟังต้องมีความรู้เกี่ยวกับความนำเสนอ "สุชาดาเป็นคนโคราช" ตรงกัน คือทั้งสองฝ่ายต้องรู้ว่า สุชาดาเป็นใคร และต้องรู้ว่าโคราชเป็นชื่อจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย ส่วนที่ว่าเป็นคนโคราชใช่ไหม ผู้ฟังถามเพราะไม่รู้จึงต้องการคำตอบ

เงื่อนไขที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้วัจนกรรมการถามบริบูรณ์ หากขาดเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งไป หรือไม่ตรงตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ วัจนกรรมการถามนั้นๆ*ไม่มีสัมฤทธิผล* (infelicity)

2.6 ประเภทของคำถามตามแนววัจนกรรม

เซอร์ลได้แบ่งคำถามออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ คำถามแท้ (Real Question) และคำถามทดสอบ(Exam Question)

ก.คำถามแท้ (Real Question) เป็นคำถามที่ผู้พูดถามเพราะต้องการคำตอบอย่างแท้จริง เช่น “กระเป๋ามีใบนี้ราคาเท่าไหร่” ผู้พูดถามคำถามประเภทนี้เพราะไม่มีข้อมูลใดๆ และถามเพราะต้องการคำตอบอย่างแท้จริง

ข.คำถามทดสอบ(Exam Question) เป็นคำถามที่ผู้พูดถามเพราะต้องการรู้ว่าผู้ฟังรู้คำตอบหรือไม่ เช่น “อันนั้นเป็นทหารไซไหม” ผู้พูดถามคำถามประเภทนี้เพราะผู้พูดมีข้อมูลอยู่แล้ว เช่นอาจเคยเห็นอันนั้นใส่เครื่องแบบทหาร หรืออาจเคยได้ยินจากเพื่อนว่าอันนั้นเป็นทหาร เป็นต้น เจตนาของผู้พูดในการถามคำถามประเภทนี้ก็เพื่อต้องการทดสอบว่าข้อมูลที่ตนมีอยู่ถูกต้องหรือไม่ และผู้ฟังรู้คำตอบหรือไม่

สำหรับคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธนั้นจัดอยู่ได้ทั้งในประเภทคำถามแท้และคำถามทดสอบ และวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยึดคำจำกัดความของคำถามตามเงื่อนไขในการเกิดคำถามของ เซอร์คิงส์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.7 การศึกษาเรื่องคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ

ตามแนวคิดทฤษฎีวิจ্ঞกรรมนั้นกล่าวว่าทุกภาษามีเงื่อนไขในการเกิดวิจ্ঞกรรมร่วมกัน ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องรู้เงื่อนไขที่ทำให้เกิดวิจ্ঞกรรมคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ

เบลเลิร์ท (Bellert, 1972 อ้างจาก Wachowicz, 1978) กล่าวว่าประโยคคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธทุกประโยคนั้นต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขดังนี้คือ

- ก. ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังรู้ความนำเสนอเป็นจริงหรือไม่
- ข. ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังบอกเขาว่าความนำเสนอนั้นเป็นจริงหรือไม่

จากเงื่อนไขดังกล่าวที่เบลเลิร์ทเสนอ ผู้วิจัยคิดว่ายังไม่ใช่เงื่อนไขที่ใช้จำแนกคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธออกจากคำถามประเภทอื่น แต่เป็นคุณสมบัติหรือเงื่อนไขโดยรวมที่คำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธต้องมี

นอกจากนี้โบลิงเจอร์ (Bolinger, 1978) ได้รวบรวมสถานการณ์ที่ทำให้เกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยในการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่อไป

โบลิงเจอร์รวบรวมประโยคคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่เขาเห็นว่าครอบคลุมการเกิดประโยคคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธทั้งหมดมีดังต่อไปนี้

- 1) ประโยคคำถามที่เป็นการเชิญชวน (invitation) เช่น ในสถานการณ์ที่ต้นส้มหลังบ้านของคุณออกผล แล้วเพื่อนของคุณก็ชมว่าผลส้มงามมาก คุณจึงถามเพื่อนของคุณว่า *Do you want some (or not)?*
- 2) ประโยคคำถามที่แฝงความสงสัยในข้อมูลของผู้พูด (surprise at a self-evident fact) เช่น ในประโยค *Are you still around (or not)?*
- 3) ประโยคคำถามที่ต้องการคำตอบเพื่อยืนยันความเชื่อกัน เป็นคำถามที่แสดงให้ผู้ฟังเห็นว่าผู้พูดมีคำตอบแล้วอยู่ในใจ เช่น ในประโยค *John, are you awake (or not)?*
- 4) ประโยคคำถามที่ผู้พูดให้ข้อมูลกับผู้ฟังไปในคำถามด้วย ซึ่งคำถามในข้อนี้จะประกอบด้วยกริยาเช่น know, realize ดังในประโยค *By the way, did you know that Jack Robinson was my cousin?*
- 5) ประโยคคำถามที่มีแนวโน้มในการถูกปฏิเสธน้อยมาก หรือไม่มีเลย เช่น ในสถานการณ์สมมติว่าคุณแจกข้อสอบปลายภาค แล้วนักเรียนทุกคนก็หยิบอุปกรณ์ในการทำข้อสอบออกมา เสียงภายในห้องเจี๊ยบมาก คุณก็ถามว่า *O.K, is everybody ready?*
- 6) ประโยคคำถามที่แสดงคำตอบเป็นนัยอยู่ในคำถาม เช่นการใช้ some-any และ often-ever เช่น ในการใช้ ever ในคำถาม *Have you ever been there?* แฝงนัยว่าผู้พูดต้องการคำตอบยืนยัน (affirmative answer)
- 7) ประโยคคำถามที่มี WH-Questions ท่วงอยู่ด้วย เช่นในประโยค *What's the matter, are you tired?*

- 8) ประโยคคำถามที่ต้งการข้อมูลเพิ่มเติม ไม่ใช่ต้องการคำถามใช่หรือไม่ใช่แต่เพียงอย่างเดียว เช่น ในประโยค *Is today the seventeenth?* ผู้ฟังอาจตอบ “No” แต่เขาต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติม เช่นบอกผู้พูดว่า *Today is Eighteenth.* เป็นต้น
- 9) ประโยคคำถามที่เป็นการเปิดการสนทนา โดยไม่มีการเกริ่นนำเรื่องก่อน เช่นในประโยค *Harry, have you met my sister (or not)?*
- 10) ประโยคคำถามที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังยืนยันในสิ่งที่ตนรู้ หรือตอบข้อสงสัยของตน เช่น ในสถานการณ์ที่มีเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งมาพูดกับคุณว่า พักห้องเดียวกับนายเอ ผมไม่หลับเลยทั้งคืน คุณก็ถามกลับไปว่า *Does he always snore?* ผู้พูดไม่ได้เพียงต้องการคำตอบรับ หรือปฏิเสธจากผู้ฟังเท่านั้น แต่ผู้พูดต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม เช่น *He snores, He stays up too late หรือ He talks in his sleep.*
- 11) ประโยคคำถามที่แสดงการขอร้อง เช่น *Will you help me?*
- 12) ประโยคคำถามที่บ่งบอกว่าผู้พูดเห็นว่ามันไร้เหตุผล เช่น *Do you think I am going to risk my reputation for that?*

จากสถานการณ์ที่โบลินเจอร์เสนอไว้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประโยคคำถามในข้อ 1) และ 11) ไม่ใช่วัจนกรรมการถาม ซึ่งผู้วิจัยจะไม่นำมาวิเคราะห์เนื่องจากเป็นรูปคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธผู้พูดไม่ได้ถามเพราะต้องการคำตอบจากผู้ฟัง และจากสถานการณ์เหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่า เจื่อนไซท์ที่แฝงอยู่ในสถานการณ์ซึ่งเป็นตัวตั้งรูปคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ มีเรื่องข้อมูลของผู้พูดเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งตรงกับงานของเบลเลอร์ (1978) และ Sirinee (1978)(จะกล่าวถึงในตอนต่อไป) นอกจากนี้จำนวนเจื่อนไซท์ที่มีหลากหลายกว่าอาจทำให้เห็นการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธต่างกันได้ดียิ่งขึ้น

2.8 การศึกษาเรื่องคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธในภาษาไทยตามแนววจนกรรม

นอกจากเงื่อนไขที่ทำให้เกิดคำถามในทุกแบบแล้ว เงื่อนไขแยกย่อยจะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้คำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธแตกต่างจากคำถามแบบอื่น (คำถามแบบตอบให้เนื้อความ, คำถามแบบให้เลือกตอบ) สำหรับงานของเซอร์ลแล้ว เสนอเพียงแต่เงื่อนไขร่วมที่ทำให้เกิดคำถามในทุกแบบ แต่เซอร์ลไม่ได้เสนอเงื่อนไขแยกย่อยที่ทำให้เกิดคำถามแบบต่างๆ และรวมถึงคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธด้วย อย่างไรก็ตามได้มีผู้สนใจศึกษาคำถามตามแนววจนกรรมหลายคน และได้เสนอเงื่อนไขแยกย่อยที่ทำให้เกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธแตกต่างกันไป

ปราณี กุลละวณิชย์

อาจกล่าวได้ว่าปราณี กุลละวณิชย์ (ปราณี กุลละวณิชย์, 2522) เป็นผู้เริ่มอธิบายความหมายของคำถามชนิดต่างๆ ในภาษาไทย ตามแนววจนกรรม โดยการพิจารณาจากลักษณะทางอรรถศาสตร์บางประการ เขาได้ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์ทางโครงสร้างเพียงอย่างเดียวไม่สามารถให้ความกระจ่างได้ในหลายคำถาม ปราณีแบ่งประโยคคำถามในภาษาไทยออกเป็น 3 แบบใหญ่ๆ คือ

- 1) ประโยคคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ (Yes-No Question) คือ ประโยคคำถามที่ต้องการคำตอบรับหรือปฏิเสธ
- 2) ประโยคคำถามแบบตอบให้เนื้อความ (Information Question) คือ ประโยคคำถามซึ่งต้องการคำตอบที่ให้เนื้อความ ไม่ใช่ตอบรับหรือปฏิเสธ
- 3) ประโยคคำถามแบบให้เลือกตอบ (Choice Question) คือ ประโยคคำถามซึ่งมีข้อความให้เลือกและต้องการคำตอบ ซึ่งไม่ใช่ทั้งคำตอบรับหรือคำตอบปฏิเสธ หรือคำตอบที่ให้เนื้อความใหม่

สำหรับคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นได้ว่าเกี่ยวข้องกับลักษณะทางอรรถศาสตร์บางประการ เช่น ข้อสมมติในการรู้ข้อเท็จจริงของผู้พูด (presupposition of asserted facts) ความต้องการแสดงความมั่นใจของผู้พูด และความเชื่อดั้งเดิมของผู้พูด (presupposed belief) โดยที่ได้แบ่งคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ 4 ชนิด : "หรือ", "หรือเปล่า" "ใช่ไหม", "ไหม" ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกันคือ

1. คำถามแสดงข้อสมมติว่าผู้พูดมีความรู้ในข้อเท็จจริง ได้แก่ คำถามแบบตอบรับ ปฏิเสธชนิด “หรือ”, “หรือเปล่า” และ “ใช่ไหม”
2. คำถามแสดงข้อสมมติว่าผู้พูดไม่มีข้อเท็จจริง ได้แก่ คำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธชนิด “ไหม”

งานของปราณี เป็นแนวทางให้มีผู้ศึกษาคำถามในภาษาไทยเชิงความหมายตามแนววจนกรรณอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จิตราภรณ์ เกียรติไพบูลย์

จิตราภรณ์ เกียรติไพบูลย์ (จิตราภรณ์ เกียรติไพบูลย์, 2525) ได้อธิบายความหมายของรูปคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธแต่ละรูปในภาษาไทย 6 รูปด้วยกันคือ “หรือเปล่า”, “หรือยัง”, “ไหม”, “ใช่ไหม”, “ไม่ใช่หรือและ”หรือ”โดยใช้แนวความคิดเรื่องวจนกรรณตามแนวความคิดของเซิร์ลเป็นหลักในการวิเคราะห์

เมื่อวิเคราะห์แล้ว จิตราภรณ์ได้เสนอเงื่อนไขที่เป็นตัวจำแนกรูปคำถามแสดงคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธทั้ง 6 รูป ออกจากกันคือ

1. ผู้พูดอาจมีความปรารถนา หรือความมุ่งหวังที่จะได้รับคำตอบที่ตนต้องการจากผู้ฟัง และอาจแสดงถึงความปรารถนานั้น
2. ผู้พูดอาจสามารถแสดงการคาดคะเนลักษณะของคำตอบได้ ซึ่งแสดงว่าผู้พูดมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ถามและคำตอบมากพอ
3. ผู้พูดอาจมีความแน่ใจ และมีการแสดงออกถึงความแน่ใจในคำตอบที่คาดคะเนไว้ของตน
4. ผู้พูดอาจมีความเชื่อดังเดิมเกี่ยวกับเรื่องที่ถามนั้นอยู่ก่อนแล้ว
  - 4.1 ความเชื่อดังเดิมของผู้พูดตรงกับข้อมูลที่ได้รับใหม่
  - 4.2 ความเชื่อดังเดิมของผู้พูดต่างหรือขัดแย้งกับข้อมูลที่ได้รับใหม่
5. ผู้พูดอาจถามคำถามเพื่อต้องการคำตอบซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเวลา

เกณฑ์เหล่านี้เป็นการศึกษาที่ดูเพียงเกณฑ์ที่บอกลักษณะต่างๆของคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธในภาษาไทยเท่านั้น เป็นเกณฑ์ที่ผู้พูดคิดและต้องการที่จะสื่อสารกับผู้ฟัง ซึ่งเป็นตัวจำแนกความต่างของรูปคำแสดงคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธในภาษาไทย และถือเป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาคำถามเข้าใจความหมายของคำถามแต่ละรูปได้ดียิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ให้ผู้สนใจวิเคราะห์คำถามในเชิงความหมายศึกษาต่อไป

Sirinee Santaputra

Sirinee Santaputra (Sirinee Santaputra, 1984) ได้เสนอการวิเคราะห์คำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธในภาษาไทย โดยใช้แนวความคิดเรื่องวัจนกรรมในการวิเคราะห์รูปคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ จำนวน 6 รูปด้วยกันคือ “ไหม”, “หรือ”, “หรือเปล่า”, “ใช่ไหม”, “ใช่หรือเปล่า” และ “ไม่ใช่หรือ”

จากรูปคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธทั้ง 6 รูป Sirinee แยกรูปคำถามออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือ

1. รูปคำถามที่ไม่ปรากฏหน่วยคำ “ใช่” (Non-Chây Question) ประกอบด้วยรูป “ไหม” “หรือ” และ “หรือเปล่า” ผู้พูดจะใช้รูปคำถามในกลุ่มนี้เมื่อผู้พูดไม่มีข้อมูล หรือมีข้อมูลไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงไม่มั่นใจในคำตอบ คำถามในกลุ่มนี้จัดอยู่ในประเภท คำถามแท้ (Real Question)
2. รูปคำถามที่ปรากฏหน่วยคำ “ใช่” (Chây Question) ประกอบด้วยรูป “ใช่ไหม”, “ใช่หรือเปล่า” และ “ไม่ใช่หรือ” ผู้พูดจะใช้รูปคำถามในกลุ่มนี้เมื่อผู้พูดมีข้อมูลมากพอที่จะเชื่อว่าความน่าเสนอเป็นจริง และคาดหวังให้ผู้ฟังรู้ข้อมูลนั้นและเห็นด้วย คำถามในกลุ่มนี้จัดอยู่ในประเภทคำถามทดสอบ (Exam Question)

สิ่งที่ Sirinee เสนอนั้นให้ความคิดเกี่ยวกับหน่วยคำ (morpheme) ที่สื่อเงื่อนไขความแน่ใจในข้อมูลของผู้พูด และรวมถึงความสงสัยในข้อมูลบางประการของผู้พูดอีกด้วย

จากการศึกษาเรื่องคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธของนักภาษาศาสตร์ไทยทั้งสามคนข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการอธิบายความหมายจากรูปภาษาก่อนแล้วจึงนำไปสู่ตีความหมายหรือเงื่อนไขในการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ อย่างไรก็ตามทั้งสามคนไม่ได้ทดสอบว่าหากเรานำเงื่อนไข

ดังกล่าวมาเป็นตัวหลักในการวิเคราะห์และเก็บข้อมูลจริงแล้วรูปภาพที่ได้จะเป็นอย่างไร ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้จะตอบคำถามนี้ได้

นอกจากนี้งานดังกล่าวได้เสนอเงื่อนไขในการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้ใช้เงื่อนไขเหล่านั้นเป็นแนวทางในการศึกษา เป็นการประมวลเงื่อนไขการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธเข้าด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่ได้ยึดเงื่อนไขของใครคนใดคนหนึ่งเป็นต้นแบบ ผู้วิจัยเสนอเงื่อนไขในการเกิดคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเอง

2.9 การเก็บข้อมูลวัจนกรรม

แอนดรู โคเฮน (Cohen A, 1994) ได้รวบรวมการเก็บข้อมูลวัจนกรรมของนักภาษาศาสตร์หลายๆคน ที่ได้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลวัจนกรรม และเขาได้ชี้ให้เห็นข้อดี-ข้อเสียของแต่ละวิธีการและนำเสนอแนวทางที่จะดึง(elicit)ข้อมูลวัจนกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาที่สอง (Second Language) เนื่องจากโคเฮนเห็นว่าการเรียนการสอนภาษาที่สองโดยการแยกสอนความหมายเป็นคำๆ หรือเป็นวลี โดยที่ไม่สนใจบริบททางสังคม (sociocultural context) จะทำให้ผู้เรียนภาษาที่สองเมื่อสื่อสารโดยใช้ภาษาเป้าหมาย(target language) สื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล

หากผู้สอนภาษาทำความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีวัจนกรรม และฝึกฝนการใช้คำหรือประโยคในบริบทที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ก็สามารถที่จะสอนนักเรียนของตนให้ใช้วัจนกรรมต่างๆได้อย่างถูกต้อง และโคเฮนยังพบอีกว่าผู้เรียนภาษาให้ความสนใจในเรื่องการเรียนรู้วัจนกรรมในวัฒนธรรมของภาษาเป้าหมายมาก เนื่องจากการใช้วัจนกรรม ไม่ว่าจะเป็นวัจนกรรมการถาม, การขอร้อง, การขอโทษ, การปฏิเสธ ฯลฯ มีปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นการเก็บข้อมูลวัจนกรรมจะให้ความกระจ่างแก่ผู้วิจัยและผู้เรียนภาษาที่สอง ว่าในบริบทการเกิดวัจนกรรมหนึ่งๆนั้น ผู้เรียนภาษาใช้รูปคำหรือประโยคใด ถูกต้องหรือเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสอนการใช้วัจนกรรมนั้นๆให้ถูกต้องต่อไป

จะขอยกตัวอย่างให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น อย่างเช่น คำว่า “ขอโทษ” แสดงถึงความเสียใจของผู้พูดที่มีต่อพฤติกรรมที่เขาได้ปฏิบัติต่อผู้ฟัง ในบางสถานการณ์การกล่าวคำว่า “ขอโทษ” เพียงอย่างเดียวสามารถแสดงถึงความเสียใจของผู้พูดได้ แต่ในบางสถานการณ์คำว่า “ขอโทษ” อาจถูกมองว่าไม่สุภาพไปเลยก็ได้ เพราะคำว่า “ขอโทษ” อาจใช้ในวัจนกรรมอื่นที่ไม่ใช่วัจนกรรมการขอโทษก็ได้ เช่น ในประโยค

- 1) “ขอโทษนะที่เก่งเกินหน้าเกินตา”
- 2) “ขอโทษนะ ฉันไม่มีเวลาสำหรับเรื่องไร้สาระอย่างนี้หรอก”

เจตนาในการกล่าวถ้อย (illocutionary force) ของวัจนกรรมการขอโทษ คือ ผู้พูดตระหนักดีว่าพฤติกรรมของเขาทำให้ผู้ฟังไม่พอใจ และผู้ฟังควรได้รับการขอโทษ แต่ในสองประโยคข้างต้น ผู้พูดไม่ได้มีเจตนาเช่นนั้น แม้จะมีคำว่า “ขอโทษ” ก็ตาม ประโยคดังกล่าวกลับแสดงการประชดประชันมากกว่า จะเห็นได้ว่าหากผู้สอนภาษาที่สองสอนแต่ความหมายของคำหรือวลี โดยที่ไม่สนใจในเรื่องของวัจนกรรมหรือบริบททางสังคม ผู้เรียนภาษาอาจเข้าใจประโยคข้างต้นว่าเป็นการขอโทษจริงๆก็เป็นได้

การเก็บข้อมูลวัจนกรรมทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้ทั้งการสร้างวัจนกรรม (a production of speech act) และการรับรู้วัจนกรรม (a perception of speech act) และเรียนรู้ยุทธวิธีหลายวิธีของเจ้าของภาษาในการแสดงวัจนกรรมหนึ่งๆ (เก็บข้อมูลทั้งเจ้าของภาษาและผู้พูดภาษาที่สอง) และรู้ว่าผู้เรียนภาษานั้นๆ เลือกใช้ยุทธวิธีใดในการแสดงวัจนกรรม และนำสิ่งที่ได้เป็นข้อสังเกตเพื่อหยิบยกออกมาเป็นประโยชน์ในการเรียนสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้ถึงวิธีที่จะแสดงวัจนกรรมนั้นๆในบริบทที่เหมาะสม

วิธีการเก็บข้อมูลวัจนกรรมที่โคเฮนได้เก็บรวบรวมและนำมาเสนอนั้นมีวิธีดังต่อไปนี้

2.9.1. การเติมเต็มปริจเจต (Discourse Completion) หมายถึง การที่ผู้วิจัยตั้งสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดวัจนกรรมนั้นๆขึ้น โดยให้ผู้บอกภาษาบอกว่าในสถานการณ์นั้นๆเขาจะพูดว่าอย่างไร ตัวอย่างเช่น

สถานการณ์ที่ 1

คุณลืมนัดสำคัญกับเจ้านายของคุณ เวลาผ่านไปชั่วโมงหนึ่งคุณเพิ่งนึกขึ้นได้ คุณจึงโทรศัพท์ไปหาเจ้านาย ปัญหาก็คือคุณผิดนัดกับเขาเป็นครั้งที่สองแล้ว เมื่อเจ้านายของคุณรับโทรศัพท์ เขาถามคุณว่า

เจ้านาย : คุณมีปัญหาอะไรหรือเปล่า ทำไมไม่มาตามนัด

คุณ : .....

สถานการณ์ที่ 2

คุณสัญญาว่าจะคืนหนังสือให้กับเพื่อนของคุณภายใน 2 วัน หากคุณถ่ายเอกสารเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่คุณกลับเก็บมันไว้สองสัปดาห์แล้ว

เพื่อน : เนี่ย แย่จริงๆ เราไม่ได้อ่านหนังสือเล่มที่เธอยืมไปเลย สอบย่อยครั้งที่ผ่านมามีออกแต่เนื้อหาในเล่มนั้น

คุณ : .....

สองสถานการณ์ตัวอย่างข้างต้น เป็นสถานการณ์ที่ใช้ดึงข้อมูลวัจนกรรมการขอโทษ โดยที่ผู้วิจัยจะให้ผู้บอกภาษาอ่าน แล้วเติมคำหรือประโยคที่ผู้บอกภาษาจะใช้จริง วิธีการเก็บข้อมูลวัจนกรรมเช่นนี้โคเฮนให้ชื่อว่า "การเติมเต็มปริจเจต" เพราะผู้บอกภาษาจะต้องเติมคำหรือประโยคเพื่อให้สถานการณ์นั้นๆ สมบูรณ์

2.9.2 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) หมายถึง การให้ผู้บอกภาษาแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ที่ผู้วิจัยมีให้ เป็นการให้สถานการณ์เพื่อให้ผู้พูดและผู้ฟังมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังตัวอย่างเช่น

สถานการณ์

เพื่อนบ้านของคุณมักจะเปิดเพลงเสียงดังในเวลาตีๆ เสมอ ตัวคุณเองต้องตื่นไปทำงานแต่เช้า คุณรำคาญมากจึงเดินไปเคาะประตูบ้านของเขา คุณจะเข้าไปพูดว่าอย่างไร

คุณ : .....

การเก็บข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยอาจให้ผู้ฟังอ่านสถานการณ์ด้วยตัวเองหรืออ่านสถานการณ์ให้ฟัง แล้วให้ผู้บอกภาษาแสดงบทบาทสมมติ ตามสถานการณ์ข้างต้น โดยผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาแสดงเป็นคนที่รำคาญเสียงเพลง ส่วนอีกฝ่ายซึ่งเป็นผู้ที่ทำความรำคาญให้ นั่น อาจเป็นผู้บอกภาษาอีกคนหนึ่งหรือตัวผู้วิจัยเองก็ได้

วิธีการเก็บวิธีนี้จะช่วยให้ผู้บอกภาษาแสดงวัจนกรรมที่ใกล้เคียงกับการใช้วัจนกรรมตามธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2.9.3 การสังเกตข้อมูลภาษาตามธรรมชาติ (Natural Occuring Data) หมายถึง การเก็บข้อมูลภาษาโดยการสังเกตวัจนกรรมที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ ว่ามีวัจนกรรมรูปแบบใดบ้างที่เกิดขึ้นในภาษานั้นๆ การเก็บข้อมูลวิธีนี้จึงไม่จำเป็นต้องสร้างสถานการณ์เพื่อให้ผู้บอกภาษาเติมข้อความ หรือให้แสดงบทบาทสมมติ แต่ผู้วิจัยต้องเข้าไปบันทึกวัจนกรรมนั้นๆ โดยไม่ให้ผู้บอกภาษารู้ตัว

นอกจากนี้โคเฮนได้ชี้ให้เห็นข้อดี-ข้อเสียของวิธีการเก็บข้อมูลวัจนกรรมแบบการเติมเต็มปริเฉท และการสังเกตภาษาตามธรรมชาติ แต่ไม่ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทสมมติ ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อดี-ข้อเสียของการเก็บข้อมูลวัจนกรรมแบบการสังเกตภาษาข้อมูลภาษาตามธรรมชาติ (Hartford and Bardovi - Harlig ,1993b อ้างจาก Cohen A, 1994)

ข้อดี

1. เห็นรูปแบบวัจนกรรมที่หลากหลาย
2. ได้ข้อมูลที่เป็นธรรมชาติ
3. ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่ผู้บอกภาษาใช้จริง ไม่ใช่สิ่งที่เขาคิดว่าจะพูด
4. ผู้บอกภาษาอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่ในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย หรือไม่เคยพบเห็นมาก่อน
5. ลำดับเหตุการณ์เป็นไปตามธรรมชาติ
6. ผู้วิจัยอาจได้โครงสร้างทางวัจนปฏิบัติศาสตร์(pragmatic structure) จากการเก็บข้อมูลแบบนี้

ข้อเสีย

1. วัจนกรรมที่ต้องการศึกษาอาจไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนัก ดังนั้นการสังเกตข้อมูลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอาจจะพบน้อย
  2. ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมตัวแปร เช่น เพศ การศึกษา อายุ ได้
  3. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ใช้เวลามาก
  4. ข้อมูลอาจไม่เพียงพอที่จะเป็นตัวอย่างในการศึกษา
  5. การบันทึกการเกิดวัจนกรรมทำได้ไม่สะดวกนัก เนื่องจากการบันทึกใดๆก็ตามอาจขัดขวางการเกิดวัจนกรรม คือทำให้วัจนกรรมที่ได้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ
  6. ต้องใช้การจำในการบันทึกข้อมูล ซึ่งอาจทำให้ลืมได้
- 2) ข้อดี-ข้อเสียของการเก็บข้อมูลวัจนกรรมแบบการเติมเต็มปริเฉทเปรียบเทียบกับ การเก็บข้อมูลแบบการสังเกตภาษาตามธรรมชาติ (Hartford and Bardovi - Hartig ,1992 อ้างจาก Cohen A, 1994)

ข้อดีของการเก็บข้อมูลแบบการเติมเต็มปริเฉท

1. เมื่อได้ข้อมูลไม่เพียงพอจากการสังเกตภาษาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สามารถใช้วิธีนี้ช่วยได้
2. เป็นข้อมูลที่ช่วยอธิบายและตีความข้อมูลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
3. เก็บข้อมูลได้จำนวนมากและรวดเร็ว

ข้อเสียของการเก็บข้อมูลแบบการเติมเต็มปริเฉท

1. การเติมเต็มปริเฉทตั้งรูปภาษา (semantic formula) ได้น้อยกว่า
2. ยุทธวิธีความสุภาพ (Politeness Strategies) เห็นน้อยมาก
3. ไม่มีการผลัดเปลี่ยนการสนทนา (turn-taking) เพื่อเปิดโอกาสให้คู่สนทนาได้ตอบ (react) เหมือนในภาษาที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ
4. ผู้บอกภาษาใช้ยุทธวิธีความสุภาพน้อยลง
5. ผู้บอกภาษาอาจเล็งไม่ตอบได้
6. ผู้บอกภาษาใช้คำพูดหรือประโยคแปลก

ซึ่งข้อ 4-6 จะไม่เกิดขึ้นในภาษาที่ใช้กันจริง

แนวคิดเรื่อง การเก็บข้อมูลวัจนกรรมที่โคเฮนได้รวบรวมมาเสนอนี้จะเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลวัจนกรรมในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้